

اجتناب از خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی در اندیشه حضرت امام خمینی (ره)

یعقوب علیزاده^۱

چکیده

تحقیقات نشان می‌دهد به دلایل مختلف از جمله آسانی اختلاط آنلایین افراد غیرهمجنس، امروزه خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی در حال افزایش است. با وجودی که فضای مجازی در زمان حیات حضرت امام خمینی (ره) پدیده فراگیری نبود ولی می‌توان از رهنمودهای ایشان درباره رسانه و وفاداری در زندگی، به آرای آن حضرت در خصوص سوال اصلی این پژوهش پی برد: خیانت‌های مزبور که یکی از دلایل عمده طلاق و جدایی زوجین به شمار می‌روند، در نظام حقوقی فعلی جمهوری اسلامی ایران، چه ضمانت‌های اجرایی دارند تا جامعه از آسیب این پدیده مخرب در امان بماند؟ در این پژوهش ابتدا با روش کتابخانه، به گردآوری داده‌های علمی مربوط به خیانت‌های زناشویی سایبری و آسیب‌های آن به روابط افراد جامعه و نظرات حضرت امام خمینی (ره) درباره رسانه و وفاداری در خانواده اقدام شد و سپس با مطالعه هنجارهای حقوقی و قوانین موجود، وضعیت حقوقی خیانت‌های زناشویی سایبری و ضمانت اجرای کیفری اجتناب از آنها، بررسی گردید و یافته‌های مطالعه به صورت کیفی مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد با وجود نظرات حضرت امام راحل (ره) درباره رسانه و لزوم وفاداری زوجین، خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی، در نظم حقوقی ایران شناخته شده نیست و ضمانت اجرایی حقوقی چندانی برای اجتناب از آن وجود ندارد و ضمانت‌های اجرایی کیفری این پدیده را تنها می‌توان زیرگروه جرایمی دانست که تحت عنوان روابط نامشروع شناخته می‌شوند. پیچیدگی فناوریانه خیانت‌های زناشویی، تازه بودن وضعیت حقوقی آنها و اثرات مخربی که بر زندگی انسان‌ها دارد می‌طلبد مقنن به شکل شایسته‌ای تضامین اجرایی لازم برای منع این پدیده را فراهم آورد.

واژگان کلیدی

امام خمینی (ره)، ضمانت اجرای کیفری، خیانت‌های زناشویی، فضای مجازی، اینترنت، جرم و مجازات.

۱. استادیار، عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور، الهیات: فقه و مبانی حقوق اسلامی، تهران، ایران.

Email: Y_alizadeh@pnu.ac.ir

پذیرش نهایی: ۱۴۰۳/۶/۸

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۳/۱۸

طرح مسأله

امروزه موضوع طلاق و جدایی در جامعه، مسئله بسیار مهمی و فراگیری شده است. خانواده‌ای را نمی‌توان یافت که سراغی از این پدیده در خود یا اطرافیان نداشته باشد. تحقیقات انجام شده یکی از عمده‌ترین دلایل طلاق را خیانت‌های زناشویی می‌داند. از سوی دیگر، توسعه فناوری ارتباطات و اطلاعات^۱ از یک سو و فراگیری گوشی‌های هوشمند^۲ از سوی دیگر، باعث شده است اختلاط بیگانگان با یکدیگر در فضای مجازی به صورت گسترده و آسیب‌زا، انجام شود. برخی تحقیقات نشان از آن دارد که یکی از اصلی‌ترین دلایل طلاق و جدایی، خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی است. خیانت به صورت عام، رفتاری خارج از عرف اجتماعی، اخلاق حسنه و قرارداد ازدواج را می‌گویند که طی آن، کسی که در رابطه تاهل با فرد دیگری است، با شخصی بیگانه، وارد روابط جنسی یا عاطفی و عاشقانه می‌شود به طوری که این روابط برای وی لذت‌بخش و هیجان‌آور است. اهمیت این تحقیق از آنجاست که پدیده خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی، به کیان خانواده و روابط بین افراد متاهل بسیار آسیب‌زننده است و از سوی دیگر از لحاظ شرعی نیز تحریم آن مبرهن است. لذا لازم است نظم حقوقی موجود درباره احتراز از گسترش این پدیده، ضمانت اجراهایی را در نظر بگیرد. فرضیه اصلی این پژوهش بر آن استوار است که مقنن ایرانی در پی ایجاد نظم حقوقی محکمی است تا با ضمانت اجرای مختلف، قادر به پیشگیری از گسترش خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی باشد.

روش تحقیق در این مطالعه، در مرحله جمع‌آوری داده‌های پژوهش به صورت کتابخانه‌ای و با بررسی ادبیات پژوهش در حوزه دانش‌های روانشناسی، مشاوره و حقوق است و پس از کفایت گردآوری داده‌ها، به بررسی تحلیلی و کیفی خواهیم پرداخت تا نتایج نهایی بحث در انتهای مقاله بیان شود.

مرور منابع علمی مرتبط با موضوع نشان می‌دهد در ۳ حوزه بررسی تعاریف و مصادیق

خیانت‌های زناشویی، خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی و به خصوص شبکه‌های اجتماعی برخط در سطح کشورهای اروپایی، تحقیقات مفصلی انجام شده ولی در کشور ما، نگرش به مفهوم خیانت‌های زناشویی چه در عرصه فیزیکی و چه در حوزه سایبری، بیشتر از دیدگاه دانش روانشناسی و مشاوره انجام شده است و محققان کمتر از دیدگاه دانش حقوقی و راهکارهای عملی و قانونی احتراز از این روابط آسیب‌زا، پرداخته‌اند.

نتایج حاصل بررسی ادبیات پژوهش نشان می‌دهد با وجود رهنمودهای حضرت امام راحل(ره) درباره لزوم رعایت اخلاق و عفاف در خانواده و رسانه، خلاء بزرگی در تحقیقات و پژوهش‌های حقوقی مربوط به خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی در محققان ایرانی وجود دارد. لذا مطالعه حاضر با هدف بررسی نظم حقوقی موجود در کشورمان در خصوص پدیده خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی و یافتن ضمانت اجرای کیفری اجتناب از این پدیده انجام شده است.

ضرورت پژوهش حاضر از آن جهت است که از یک سو تحقیقات نشان می‌دهد با افزایش روزافزون خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی روبرو هستیم و از سوی دیگر، لازم است مطالعه شود نظم حقوقی موجود درباره این پدیده چه دیدگاهی دارد و ضمانت اجرای موجود برای اجتناب خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی کفایت لازم برای جلوگیری از این پدیده را دارد.

هم‌چنین در رابطه با ضمانت اجرا باید بیان کرد که برای استقرار عدالت و تنظیم روابط اجتماعی ناچار بایستی مردم در برابر هم حقوق و تکالیفی داشته باشند و هرگاه حقی مورد تجاوز واقع شود، دولت آن را اجرا کند، یعنی در پناه قدرت خویش نظم را که لازمه حفظ اجتماع می‌داند، تأمین نماید.

پس، داشتن ضمانت اجرا یکی از لوازم و ویژگی‌های حقوق است و همین صفت، قاعده حقوقی را از سایر قواعد اجتماعی مانند اخلاق و مذهب جدا و متمایز می‌سازد. باید دانست که ضمانت اجرا با توجه به منشأ پدید آورنده وضعیت حقوقی از جمله اعمال و وقایع حقوقی، می‌تواند به ضمانت اجرای قراردادی و ضمانت اجرای قانونی تقسیم گردد. (ترکمان و ایزانلو، ۱۳۹۵: ۸۶)

از آنجایی که در قوانین فعلی ما نگاهی جرم محور به موضوع خیانت وجود دارد و این مسئله به عنوان جرایم جنسی در فقه و حقوق ما مطرح است، لذا ضمانت اجرای موجود درباره منع ارتکاب این عمل، تنها از باب ضمانت اجرای کیفری است و ضمانت اجرای مدنی مانند حق انحلال درباره عقد نکاح یا حق مطالبه خسارت مادی در مواردی که خیانت زناشویی حادث شده، وجود ندارد.

در این مقاله به دلیل مفصل بودن بحث، تنها به بررسی ضمانت اجرای حقوق کیفری اجتناب از خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی پرداخته و بدین منظور بخش‌هایی از قوانین موجود را که بیشتر برای مسئولیت کیفری ارتکاب خیانت‌های زناشویی سایبری است را مورد تدقیق قرار می‌دهیم.

خیانت زناشویی در فضای فیزیکی و مجازی

خیانت زناشویی به معنای کلی رفتارها و عملکردهای خارج از چارچوب خانواده یک فرد متأهل به فرد دیگری است؛ به گونه‌ای که به روابط عاشقانه یا دوستانه منجر شود و این ارتباط، هیجان خاصی را برای فرد اقدام کننده به همراه داشته باشد. (کاوه، ۱۳۸۷، ۱۴)

خیانت برای بنیان خانواده، مشکلاتی را به وجود می‌آورد. از آنجا که خیانت، اساسی‌ترین جز رابطه زناشویی، یعنی اعتماد را خدشه دار میکند، آثار مخرب بسیاری در زندگی مشترک به جای می‌گذارد. در این میان، بیشتر از همه، همسری که به او بی‌وفایی و خیانت شده است، آسیب می‌بیند و سلامت روان و تعادل عاطفی و رفتاری وی مختل می‌شود. (افراسیابی و رضوی؛ ۱۴۰۰: ۴) علاوه بر این مشکلات، طلاق و فروپاشی در زندگی زناشویی نیز از دیگر پیامدهای خیانت محسوب می‌شود و فرزندان نیز از آسیب‌های وارد شده بی‌نصیب نمی‌مانند. (مؤمنی جاوید و شعاع کاظمی؛ ۱۳۹۰: ۳۷) این آسیب‌ها طیف گسترده‌ای از اختلالات مانند افسردگی و استرس پس از سانحه^۱ را شامل می‌شوند.

برخی محققان از جمله ساپلاس و همکاران، مفهوم خیانت زناشویی آن را به صورت

1. Post-traumatic stress disorder (PTSD)

موسع تعريف کرده و عنوان کرده‌اند خیانت «هر نوع نقض تعهدات زناشویی در تضاد با انحصار جنسی و یا انحصار عاطفی شریک زندگی» است و در نتیجه معنای «خیانت زناشویی» را در قالب دو بُعد اساسی «خیانت جنسی» و «خیانت عاطفی» گسترش داده‌اند. (Tsapelas & others, 2011, 177)

محققان دیگر از جمله ویتی هم در تعریف خیانت عنوان کرده‌اند حتی امور ذهنی از جمله خیال پردازی‌های جنسی یا «گفتگوهای» جنسی یا عاطفی (Whitty, 2007: 127) در اینترنت و شبکه‌های اجتماعی نسبت به افرادی غیر از شریک زندگی نیز مصداقی از خیانت سایبری است. (Whitty, 2005: 59)

همانطور که مشاهده می‌شود در تعاریفی از این دست، چنانچه تعریف خیانت به «رابطه جنسی» محدود نشود و موارد دیگری همچون «رابطه عاطفی» را نیز دربر بگیرد، آنگاه نه تنها میزان خیانت در زنان، کمتر نیست بلکه گزارش میزان خیانت در مجموع، در جنس مؤنث، گاه حتی بالاتر است. در پژوهش مشترک محققان دانشگاه ویرجینیا، نیویورک و اورگان (Brand & others, 2007: 103) با تعریف خیانت که این پدیده را شامل خیانت جنسی یا خیانت عاطفی می‌دانند، ۵۱ درصد از زنان خیانت کرده بودند؛ در حالی که تنها ۳۹ درصد از مردان، رفتارهای حاکی از خیانت زناشویی نشان داده بودند. (شریفی ساعی و آزاد ارمکی، ۱۴۰۰: ۴۱)

از آنجایی که واضح است چنین تعابیر موسعی که بیشتر در حوزه دانش روان‌شناسی و مشاوره کاربرد دارد، قابل تعمیم به حوزه قواعد حقوقی نیست، به ناچار ما تعریفی از خیانت زناشویی که در این تحقیق به آن نیاز داریم را در حوزه دانش حقوقی، بیان می‌کنیم. این تعریف، به ناگزیر در دایره حقوق کیفری بیان خواهد شد زیرا سایر گرایش‌های حقوق از جمله حقوق خصوصی یا حقوق عمومی، کمتر به مفهوم خیانت پرداخته‌اند. از این رو چنانچه تعبیر به کاررفته در این تحقیق برای «خیانت زناشویی» تعبیری مبتنی بر تعریف جرم در ماده ۲ قانون مجازات اسلامی یعنی فعل و ترک فعلی که قانون آن را جرم‌انگاری کرده و برایش مجازات تعیین نموده، باشد، چندان جای تعجب نیست.

بر این اساس، می‌توان برای تعریف حقوقی «خیانت زناشویی» به کتاب پنجم تعزیرات و

مجازات‌های بازدارنده و ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی اشاره کرد که در آن عنوان شده است: «هر گاه زن و مردی که بین آنها علقه زوجیت نباشد، مرتکب روابط نامشروع یا عمل منافی عفت غیر از زنا از قبیل تقبیل یا مضاجعه شوند، به شلاق تا نود و نه ضربه محکوم خواهند شد و اگر عمل با عفت و اکراه باشد فقط اکراه کننده تعزیر می‌شود.»

همانطور که مشاهده می‌شود با آوردن قید «یا» در بین دو مفهوم رابطه نامشروع و اعمال منافی عفت، تفکیک بین این دو موضوع در قانون مجازات اسلامی، انجام شده است و این مهم مبین آن است که رابطه نامشروع بخشی از اعمال منافی عفت تلقی شده و به تعبیر اصولی، بین اعمال منافی عفت و رابطه نامشروع رابطه عام و خاص برقرار است. بر این اساس، اعمالی مانند تقبیل و مضاجعه، تنها در ماده فوق، جنبه تمثیلی داشته و حصری نیستند. (آرین، ۱۳۹۸: ۴۱) لذا می‌توان گفت دامنه تعریف جرم رابطه نامشروع هم در حقوق کیفری ایران، دامنه مضیقی نیست و ممکن است مصادیق متعددی از اعمال مختلف منافی عفت عمومی در این دامنه وارد شود، بر این اساس می‌توان گفت مصادیق حقوقی خیانت‌های زناشویی نیز در موارد زیادی مانند چت کردن در فضای مجازی یا حتی دنبال کردن^۱ یا تایید^۲ یک کاربر به صورت مستمر به گونه‌ای که موجب لذت دنبال کننده یا موجب اذیت و آزار همسر فرد دنبال کننده شود نیز می‌تواند تلقی شود، زیرا خیانت به عنوان جزئی از اعمال منافی عفت یک امر نسبی است که با سطح افکار، عقاید، آداب و رسوم مردم هر جامعه و به خصوص اخلاق جنسی آنها که امور شرم آور را در عرف خود تعریف کرده‌اند رابطه مستقیم دارد (جعفری لنگرودی، ۱۳۸۲: ۷۵۴) ولی قطعاً اقداماتی مانند دنبال کردن یا چت کردن سایبری مصداقی از جرم رابطه نامشروع یا اعمال منافی عفت نیست، زیرا اعمال منافی عفت با هتک ناموس یا شروع به هتک ناموس ارتباط مستقیم دارد و اعمال یادشده بدین گونه نیستند. در حالی که اعمالی مانند تجارت یا توزیع تصویرهای خلاف عفت و اخلاق عمومی و تشویق به فساد اخلاق و شهوترانی و استفاده از فحشاء (قوادی، داشتن فاحشه‌خانه، اجیر کردن فواحش) از طریق فضای مجازی را می‌توان

1. Following

2. Liking

اعمال منافی عفت دانست که از سوی دیگر، این اعمال را هم نمی‌توان خیانت نامید، زیرا تعریف قانونی مجزایی دارند.

علل گسترده خیانت‌های زناشویی

آنچه از بررسی نظریه‌های علمی درباره علل خیانت‌های زناشویی برمی‌آید، این است که نارضایتی از زندگی زناشویی، زمینه را برای روابط خارج از ازدواج فراهم می‌کند. این نارضایتی به علل خرد، مانند ارضانشدن نیازهای گوناگون یا به علل کلان، مانند وضعیت‌های سیال و ناپایدار در جامعۀ مدرن است. عوامل مهمی مانند نداشتن رابطه صمیمی، بی‌توجهی به شکوفایی، بی‌مسئولیتی، ارضانشدن نیاز، بازاندیشی در مسائل جنسی و ارتباط‌های انحرافی با خیانت زناشویی، رابطه دارد. زمانی که سرمایۀ عاطفی خانواده کم شود، افراد، مسئولیت‌های خود را در قبال یکدیگر از دست بدهند، در مسائل مربوط به تعهدات جنسی بازاندیشی کنند، اعتقادات سیال داشته باشند و نیازهای زوجین ارضا نشود، نارضایتی از زندگی زناشویی رخ می‌دهد که نتیجه آن، جدایی یا روی آوردن به روابط فرا زناشویی و خیانت است. (افراسیابی و رضوی؛ ۱۴۰۰: ۸)

فضای مجازی و افزایش خیانت‌های زناشویی

تعریف مربوط به فضای مجازی چندان شفاف و روشن نیست. گویی در هزاره سوم پس از میلاد که فضای مجازی به‌بخش قابل لمسی از مراودات و معاملات بین افراد تبدیل شده است، باز هم نمی‌توان تعریفی جامع و مانع از آن ارائه داد.

پیشینه این فضا را می‌توان مربوط به تغییراتی دانست که عصر صنعتی یا مدرن را به عصر پساصنعتی یا پست مدرن، می‌رسانند. (شورای عالی انفورماتیک، ۱۳۷۲: ۵۲) این عصر همان عصر اطلاعات است. در این عصر، جوامع اطلاعاتی^۱، با ابزارهایی از دنیای فناوری اطلاعات و ارتباطات^۲، یعنی دو فناوری اصلی رایانه و مخابرات، ضمن تسریع و تسهیل در پردازش اطلاعات، در نشر اطلاعات پردازش شده و به‌وجود آوردن بلوک‌های ارتباطی در بین انسان‌ها، شکل گرفتند. (جلالی فراهانی، ۱۳۸۴: ۱۳۴)

1. Information society

2. Information & Communication Technology

این فضای ارتباطی به نام فضای سایبر از «ارتباط متقابل» تجهیزات پردازش اطلاعات دیجیتال کامپیوتری توسط تولیدکنندگان و مصرف کنندگان اطلاعات در سطح جهانی تشکیل شده است. (Barat-Ginies; 2014:202) واقعیت آن است که به تعبیر برخی نویسندگان مانند کاستلز، فضای سایبری، از کنترل دولت‌ها خارج شده است و به دست چهره‌های مردمی دارای نفوذ^۱ در شبکه‌های اجتماعی برخط افتاده است.

امانوئل کاستلز در مطالعات خود، اهمیت و نقش فضای مجازی را در تغییرات اجتماعی، آنقدر مهم ارزیابی می‌کند که با جدیت معتقد است استفاده گسترده از فضای سایبری باعث می‌شود شهروندان دست به شورش‌های فردی و پس از آن اعتراضات اجتماعی و در نهایت جنبش‌های اجتماعی بزنند (فوکس، ۱۳۹۷:۱۳۲). کاستلز معتقد است با وجودی که دولت‌ها تلاش زیادی برای کنترل فضای اینترنت و اثرگذاری آن بر زندگی مردم دارند ولی تاثیرگذاری چهره‌های مردمی در فضای سایبری، از عملکرد دولت‌ها بسیار بیشتر است. کاستلز معتقد است تعداد کمی از مردم، بیشترین جریان ارتباطات در فضای مجازی را تحت کنترل دارند. (کاستلز، ۱۴۰۲: ۱۳۵)

پیش از فراگیری استفاده از فضای مجازی و حضور در آن توسط شهروندان، دولت‌های ملی از طریق سازوکار فرمان- کنترل^۲ کنترل سختگیرانه‌ای را به‌ویژه در قالب قوانین مربوط به انحصار و منافع عمومی فضای سایبری اعمال می‌کردند. (قاسم زاده عراقی و دیگران، ۱۴۰۰: ۲۷۹) ولی به نظر می‌رسد هرچه فناوری سایبری پیچیده‌تر و بازیگران و فناوران این عرصه متنوع‌تر شدند، امکان کنترل و فرمان دادن بر آن کاهش یافته است و در نتیجه نظم بخشیدن فضای مجازی کمرنگ‌تر و امکان کنترل فضای مجازی از طریق تمرکز بر سیاستهای حقوقی کاهش می‌یابد.

برخی یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد که استفاده بیش از حد از اینترنت، انسان‌ها را از جامعه و ارتباطات اجتماعی واقعی دور می‌کند و با حذف تعاملات اجتماعی و تسلط بر زندگی افراد موجب احساس تنهایی و در نهایت افسردگی می‌شود. پژوهشی با هدف

1. Influencers

2. Command-control

ارزیابی آنلاین خیانت و مفاهیم درمان آن نشان داد اثرات زیان‌آور امور آنلاین با تحریف منفی ادراکات صمیمیت و اعتماد زوجها اغلب به غفلت زناشویی، جدایی و طلاق منجر می‌شود. (Kraut & others, 1998: 115)

نکته اینجاست که یکی از عمده‌ترین دلایل طلاق و جدایی بین زوجها، خیانت است (درویش و همکاران، ۱۳۹۹: ۲۵۸) و از آنجایی که خیانت اینترنتی، بخش بزرگی از خیانت‌های زناشویی را شامل می‌شود، می‌توان گفت بخش زیادی از طلاق‌های ثبت شده، به دلیل خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی شکل گرفته است. در تایید این سخن می‌توان به یافته‌های تحقیق مشترکی اشاره کرد که پژوهشگران دانشگاه تگزاس و بیرگام با هدف پیامدهای بالینی خیانت اینترنتی داشته‌اند. این یافته‌ها نشان می‌دهد حضور در اینترنت و به خصوص استفاده از شبکه اجتماعی فیس بوک، موجب توسعه روابط بین فردی بزهکارانه یا افزایش روابط غیراخلاقی و مجرمانه (اعتیاد جنسی و پورنوگرافی) می‌شود و این عادات برای کسانی که در روابط زناشویی قرار دارند، به مراتب اثرات تخریبگرانه‌ای خواهد داشت. (Cravens & Whiting, 2014: 337)

اگر چه اینترنت برقراری روابط مجازی افراد سرتاسر جهان را تسهیل می‌کند، از طرفی گسترش روز افزون این نوع از روابط موجب افزایش نگرانی‌هایی در چند سال اخیر شده است. گزارش‌ها نشان می‌دهد که روابط اینترنتی زیاد از حد و بدون مرز به اعتماد میان زوجها آسیب جدی وارد می‌کند و اختلافات زناشویی، جدایی و حتی طلاق را موجب می‌شود. (Weiser & Weigel, 2015: 178) واقعیت آن است که پیمان‌شکنی افراد متأهل از طریق خیانت در فضای مجازی، به عنوان یک آسیب نوظهور وابسته به فناوری در جهان امروز گسترش یافته (بابایی گرمخانه و همکاران، ۱۳۹۸: ۷۸) و مطالعات متعددی نیز نشان می‌دهد تأثیر استفاده از شبکه‌های اجتماعی و به‌طور خاص استفاده افراطی از شبکه ایکس (تویتر سابق) به درگیری و تنش میان شرکای عاطفی-جنسی و آن نیز به نوبه خود به خیانت و در نهایت به جدایی و گسست رابطه زوجین منجر می‌شود. (Clayton, 2014: 429)

در این شرایط است که محققان دریافته‌اند استفاده بیش از حد از شبکه‌های اجتماعی و

پیام‌رسان‌های آنلاین مانند تلگرام، واتساپ، فیسبوک، تانگو و ویچت و به‌طور کلی کاربرد زیاد اینترنت به کاهش ارتباطات خانوادگی منجر می‌شود. (Murray & Campbell, 2015:136)

پژوهشی که در دانشگاه پیتزبورگ برادفورد درباره آمریکایی‌هایی که از فیسبوک استفاده می‌کنند، به این نتیجه منجر شد که بین استفاده از اینترنت و طلاق زوجها رابطه مستقیم و معنی‌داری برقرار است. (Young & Rodgers, 1998:30)

بررسی گسترده‌ای درباره خیانت اینترنتی در دهه دوم قرن حاضر که به روش «مطالعه در زمانی»^۱ در طی ۱۰ سال انجام شد نشان می‌دهد توسعه سریع اینترنت و گسترش روزافزون شبکه‌های اجتماعی برخط در ابتدای قرن حاضر، امکان شرکت در فعالیت‌های آنلاین را گسترش داده است و این امر به افزایش خیانت اینترنتی منجر شده و پای مشکلات تازه‌ای را به زیست مشترک زوجها باز کرده و همچنین تنوع تازه‌ای در عملکرد درمانگران خانواده به وجود آورده است. (Vossler, 2016: 364) این مطالعات، موید یافته‌هایی است که در پژوهش‌های دهه ابتدایی قرن بیست و یکم، (Hertlein & Piercy, 2006: 369) حاصل شده است.

محققان ایرانی نیز در پژوهش‌های خود دریافته‌اند اعتیاد به اینترنت و استفاده بیش از حد از فضای مجازی به عنوان پیش‌آیندی برای طلاق زوج‌هایی محسوب می‌شود که در دوران تاهل، آنقدر در اینترنت حضور داشته‌اند که زندگی انفرادی در کنار تلفن هوشمند را به تدریج جایگزین زندگی در کنار خانواده کرده بودند. حتی گزارشی جالب در این تحقیق عنوان داشته برخی از زوجها که به اینترنت اعتیاد دارند، علاوه بر خیانت‌های سایبری، تمایل هستند با همسر خود تنها در زندگی مجازی ارتباط داشته باشند به عوض اینکه با حضور فیزیکی در کنار همدیگر، معاشرت معمول داشته باشند. (پیکانیان و فرهادی؛ ۱۳۹۶:۸۸)

یک تحقیق فراگیر و فراترکیب که با روش فراتحلیل^۲ به بررسی ۷۸ مطالعه از محققان

1. longitudinal study
2. Meta analyses

ایرانی درباره عوامل خیانت پرداخته است، نشان داد عوامل رسانه‌ای از جمله حضور در اینترنت، فرصت‌های خیانت بیشتری را در اختیار افراد متأهل قرار می‌دهد زیرا فناوری ارتباطی جدید از جمله تلفن‌های هوشمند و شبکه‌های اجتماعی برخط، امکان ارتباط راحت‌تر، سریع‌تر و هوشمندانه‌ای را با جنس مخالف فراهم می‌آورد که شانس بیشتری را برای دوست‌یابی و روابط خائنانه در اشخاصی فراهم می‌آورد که در رابطه زناشویی هستند. (شریفی ساعی و آزاد ارمکی، ۱۴۰۰: ۵۵-۶۲)

طلاق و خیانت‌های سایبری

بررسی‌های گسترده جامعه‌شناختی و روان‌شناختی در زمینه طلاق، موضوع خیانت زناشویی را یکی از عمده‌ترین علل تقاضای طلاق هر یک از زوجین بیان می‌کند. در همین زمینه، برخی پژوهش‌ها (سودانی و همکاران؛ ۱۳۹۱: ۲۶۳) نشان داده است بیش از ۴۰ درصد از زوجینی که با خیانت از سوی همسر روبرو بوده‌اند، با آسیب‌های جدی مانند افسردگی و استرس پس از حادثه مواجه بودند و بیان کرده‌اند که افراد متأهل نباید در روابط نامشروع شرکت کنند و در عین حال، خیانت زناشویی، عمده‌ترین علتی است که زوجین را برای طلاق به کلینیک‌های مشاوره خانواده سوق می‌دهد.

همانگونه که آمارها نشان می‌دهد، آمار طلاق در ایران نیز سالانه در حال افزایش است؛ آنچنان که پیداست مصادیق خیانت‌های سایبری زناشویی هم به دلیل دسترسی راحت، هزینه کمتر، ناشناس ماندن کاربران، مقبولیت و مبهم بودن رابطه بیشتر شده است. از جمله این مصادیق می‌توان به سکس سایبری، تبادل تصاویر جنسی، دوستیابی آنلاین و معاشقه و تماشای هرزه‌نگاری آنلاین اشاره کرد. (شکیبا و اسماعیل‌پور، ۱۴۰۲: ۵۰)

از سوی دیگر، اعمال خیانت‌های آنلاین افراد متأهل در فضای مجازی، وابسته به محیطی است که در واقع و به صورت فیزیکی وجود ندارد و در فضای معطوف به فناوری‌های جدید ارتباطی و اطلاعاتی قابل شناسایی است. لذا می‌توان گفت رسانه‌ها از مهمترین ابزاری هستند که در بروز خیانت‌های زناشویی نقش دارند و جالب اینجاست که خیانت نیز به عنوان دستمایه‌ای برای محتویات منتشر شده در رسانه‌ها از جمله فیلم، سینما (افراسیابی و رضوی؛ ۱۴۰۰: ۴) و همچنین اینترنت و فضای مجازی نقش آفرینی می‌کند.

در سال‌های اخیر حجم کاربران شبکه‌های اجتماعی در دنیا افزایش یافته است، بر اساس آخرین آمارهای جهانی تعداد کاربران شبکه‌های مجازی از مرز ۳ میلیارد نفر هم گذشته است، در کشور ایران هم اکنون ۳۰ میلیون کاربر شبکه‌های مجازی وجود دارد که سهم شبکه‌های اجتماعی خارجی بسیار بالاتر از شبکه‌های داخلی است و محبوبیت دو نرم‌افزار تلگرام و اینستاگرام بیشتر است، (بابایی گرمخانه و دیگران، ۱۳۹۸:۷۵) همچنین بر اساس آخرین برآوردها تعداد ۴۰ میلیون گوشی هوشمند تلفن همراه در ایران در حال فعالیت است.

اخلاق زناشویی در رسانه‌ها از دیدگاه امام خمینی(ره)

با وجودی که در زمان حیات گرانقدر حضرت امام(ره)، رسانه‌های نوپدید مانند اینترنت مانند امروز فراگیر نشده بود، ولی نظرات ایشان در خصوص رسانه‌ها به خصوص رسانه‌های جمعی، به اندازه کافی گویاست که بتوان از نظرات ایشان درباره اثر رسانه‌ها بر به خطر افتادن عفاف در خانواده‌ها یاد کرد. ایشان ضمن تاکید بر نقش رسانه‌ها در ترسیم الگوی اخلاقی در جامعه، فرمایشات فراوانی نیز در خصوص اخلاق زناشویی و رعایت عفاف و حجاب در خانواده داشته‌اند. امام خمینی(ره) در بیانات مکرری درباره عفاف زنان در جامعه هشدار داده‌اند. به طوری که در ۲۲ جلد صحیفه ایشان، نمی‌توان مجلدی را یافت که به خانواده‌ها به خصوص بانوان پاکدامن و شریف، تاکید بر حفظ عفاف و پاکدامنی نداشته‌اند. ایشان در بخشی از تأثیرات رسانه‌ها در فاسد کردن اخلاق زنان فرموده‌اند: «از خیانت‌های بزرگی که به ملت ما شد این بود که ... نیروی بانوان ما را به عقب رانند، بانوان ما را منحط کردند؛ خیانت کردند بر ملت ما. بانوان ما را ملعبه کردند؛ بانوان ما را مثل عروسک‌ها کردند. بانوان ما جنگجو بودند، اینها خواستند ننگجو باشند! و خدا نخواست. اینها اهانت به مقام زن کردند. اینها می‌خواستند زن را مثل شیء، مثل یک چیز، مثل یک متاع به این دست و آن دست بگذرانند. اسلام زن را مثل مرد در همه شئون - در همه شئون - همان طوری که مرد در همه شئون دخالت دارد زن هم دخالت دارد. همان طوری که مرد باید از فساد اجتناب کند، زن هم باید از فساد اجتناب کند. زنها نباید ملعبه دست جوانهای هرزه بشوند. زنها نباید مقام خودشان را منحط کنند و خدای ناخواسته بزرگ

کرده بیرون بیایند و در انتظار مردم فاسد قرار بگیرند.» (الموسوی الخمينی؛ ۱۳۹۹، ج ۶: ۳۰۰-۳۰۱) ایشان همچنین تاکید داشتند رژیم پهلوی در سوءاستفاده از رسانه‌ها برای به فساد کشاندن زنان، راه اشتباهی را می‌پیماید: «ژیم غاصب و فاسد در گذشته از آنها (رسانه‌های جمعی) در راه هدفهای نامشروع خود و گسترش فساد استفاده کرد...» (الموسوی الخمينی؛ ۱۳۹۹، ج ۶: ۹۳)

ایشان به وضوح از رسانه‌های گروهی به عنوان منبع رشد انسانها نام می‌بردند در حالی که به تعبیر ایشان، زمانی از رسانه‌ها برای خیانت به انسانها سوءاستفاده میشد: «آنکه در یک موقعی از همه خیانتها بالاتر است این است که نیروی انسانی ما را عقب بزنند و نگذارد درست بشود، آنکه از همه خدمتها بالاتر است این است که نیروی انسانی ما را رشد بدهد و این به عهده مطبوعات است؛ مجله هاست؛ رادیو تلویزیون است؛ سینماهاست؛ تئاترهاست. این‌ها می‌توانند نیروی انسانی ما را تقویت کنند، و تربیت صحیح بکنند و خدمتشان ارزشمند باشد.» (الموسوی الخمينی؛ ۱۳۹۹، ج ۸: ۴۹۸)

امام خمینی(ره) درباره نقش رسانه‌ها در فساد اخلاقی مردم می‌فرماید: «چنانچه مطبوعات اصلاح بشود، رسانه‌های گروهی اصلاح بشود، یک جامعه اصلاح می‌شود. اگر مطبوعات جوانها را نکشاند به طرف فحشا و بیرد طرف صراط مستقیم، مراکز فحشا هم برچیده می‌شود.» (الموسوی الخمينی؛ ۱۳۹۹، ج ۱۳: ۱۵۸)

امام خمینی(ره) همچنین نقش رسانه‌ها در نابودی اخلاق در جامعه و فساد را بسیار مهم ارزیابی می‌کنند و می‌فرمایند: ضررهای رسانه‌های گروهی از خرابیهای توپ و تانکها و سلاحهای مخرب بالاتر و بدتر است چه که ضررهای سلاحها گذراست، و ضررهای فرهنگی باقی و به نسلهای بعد انتقال پیدا می‌کند. چنانچه دیدید و می‌بینید. (الموسوی الخمينی؛ ۱۳۹۹، ج ۱۹: ۱۵۹)

آنطور که از بیانات ایشان در صحیفه مشخص است نظرات حضرت امام خمینی(ره) درباره اثرگذاری رسانه‌های گروهی بر فساد اخلاقی که خیانتهای زناشویی بخشی از این فساد است، به طور واضح حاکی از آن است که رسانه‌های گروهی در صورتی که به صورت آسیرزا فعالیت نمایند نقش بسیار مهمی در تشویق مردم به فساد اخلاقی دارد.

تشتت در مفاهیم مربوط به جرایم جنسی آنلاین

باید در نظر داشت برخی حقوقدانان مفاهیم رابطه نامشروع و اعمال منافی عفت را مترادف هم دانسته و معتقدند منظور از روابط نامشروع کلیه اعمال جنسی مادون زنا و خلاف عفت بین زن و مردی است که علقه ازدواج بین آنها نباشد و کلمه عفت خودداری از محرّمات جنسی است (احمدلو، ۱۳۷۷: ۱۰۱). حقوقدانانی نیز «ارتکاب عمل ناروا و حرام جنسی، که به موجب قواعد شرعی و قوانین عرفی هر یک مجازات خاصی دارد» را اعمال منافی عفت نامیده‌اند و آنها را به سه دسته تقسیم کرده‌اند: جریحه‌دار کردن عفت عمومی، هتک عفت و هتک ناموس. (گودرزی و کیانی، ۱۳۹۲: ۳۸۵). در آینده خواهیم دید این جرایم اصولاً قابل ارتکاب در محیط مجازی نیستند. باید بیان داشت جرایم جنسی آنلاین افراد متاهل که از آن به خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی تعبیر می‌شود، دارای تعابیر مشتت و نامشخصی در قانون است.

به عنوان مثال در نظریه مشورتی شماره ۷/۳۸۸۰ - ۱۹/۰۴/۱۳۸۱ اداره حقوقی قوه قضائیه درباره مصادیق و معیار رابطه نامشروع رابطه آمده است: «رابطه نامشروع، موضوع ماده 637 قانون تعزیرات در قانون تعریف نشده است. مع‌هذا، همانطور که از عنوان آن برمی‌آید عملی دوجانبه، یعنی توافق دو نفر زن و مرد اجنبی بر نوعی از روابط جنسی ناقص غیر از زنا و امثال آن است؛ بنابراین، صرف مکالمه تلفنی یا ارتباط اینترنتی، قدم زدن در پارک یا خیابان بدون لمس یکدیگر، مکاتبه نوشتاری یا مجازی و غیره رابطه نامشروع به معنی یاد شده به شمار نمی‌آید».

تشتت در تعریف سایر جرایم منافی عفت نیز آنقدر فراوان است که حتی اداره کل حقوقی قوه قضائیه در نظریه مشورتی شماره ۷/۷۳۸۹ مورخ ۱۲/۱۰/۸۲ اعلام کرده: «در قانون تعریفی از اعمال جرائم منافی عفت نشده است لیکن مقنن مواردی از این جرائم را در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۷۰ و سال ۱۳۷۵ مانند: زنا و لواط و تفخیز و زیر پوشش بودن دو مرد، تحت شرایط ماده ۱۲۳ و بوسیدن از روی شهوت و مساحقه و قوادی و تقبیل و مضاجعه به ترتیب در مواد ۶۳۷ و ۱۵۸، ۱۳۵، ۱۲۷، ۱۲۴، ۱۲۳، ۱۲۱، ۶۳ قانون مجازات اسلامی (سابق) در قانون مورد بحث که جنبه تمثیلی دارد ذکر و اشاره نموده است

و اضافه می‌شود که تشخیص مورد با قاضی رسیدگی کننده است».

در تحلیل این نظریه می‌توان گفت به اعتقاد اداره کل حقوقی قوه قضاییه رابطه نامشروع در معنای رابطه جسمانی و جنسی مشابه همان تعریفی که از عمل منافی عفت ارائه شده (قیاسی و ثقی، ۱۳۳: ۱۴۰۰) آمده است. شاید رویه‌ای که در آن تشخیص مصداق برعهده قضات گذاشته شده، باعث شده است که تمایل دادگاه‌ها به آن باشد تا زمانی که اصولاً اعمال تمثیلی مصرح در قانون توسط متهم ارتکاب نیافته است، صدور رای برائت برای متهم را مشروع بدانند. (آخوندی، ۱۳۸۲: ۱۱۹) و از این رو درک بیشتر مفاهیم مرتبط با این جرایم مانند خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی را نیز سخت‌تر کند.

آیین رسیدگی حقوقی به خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی

همانطور که بیان شد خیانت‌های زناشویی در فضای فیزیکی، دارای احکام روشنی است که مواد مربوط به زنا و سایر اعمال منافی عفت درباره آنها صادق است ولی درباره رسیدگی قضایی به مساله خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی، آیین رسیدگی خاصی در احکام قانونی دیده نمی‌شود.

نکته دیگر آن است که با وجود مشخص بودن قربانی روانشناسی و اجتماعی خیانت‌های زناشویی آنلاین، فی الواقع چه کسی را می‌توان بزه‌دیده و قربانی خیانت‌های زناشویی آنلاین دانست تا به وی نفع و حق داد تا در مراجع قضایی درباره این بزه، اقدام به طرح موضوع نماید.

این را باید در نظر داشت در قانون مجازات عمومی سابق، اصولاً زنا و لواط و سایر اعمال منافی عفت در صورت اکراهی بودن یا زیر هجده سال بودن بزه‌دیده، یا متأهل بودن مرتکب، جرم محسوب می‌شد. اما از گذشته تاکنون، در مواردی که عمل منافی عفت با رضایت طرفین صورت گیرد، شناخت کسی که بتواند به عنوان شاکی خصوصی تقاضای رسیدگی کند، چندان آسان نیست. ضمن آنکه، اصل پذیرش این حق برای سایر افراد، این مشکل را به دنبال خواهد داشت که هر شخصی از بستگان طرفین ممکن است مدعی ضرر و زیان حیثیتی شده و اقدام به طرح شکایت کند. (حدادزاده نیری، ۱۳۸۸: ۲۴)

ماده ۲۱۲ قانون مجازات اسلامی سابق در مورد زن و مرد متأهلی که مرتکب رابطه

نامشروع می‌شدند، مجازات‌هایی را مقرر می‌کرد، اما نکته مهم اینکه، در ذیل ماده مزبور آمده بود: «در صورت ارتکاب رابطه نامشروع از سوی مرد متأهل، زوجه او و در صورت ارتکاب زن متأهل، شوهر او سمت مدعی خصوصی را داشته و تعقیب جزایی موکول به شکایت آنها است.» این حکم قانونی در متن قانون مجازات اسلامی جدید، وجود ندارد و به روشنی مشخص نیست مدعی خصوصی در جرایم منافی عفت که با رضایت طرفین انجام شده، چه کسی است. شاید این خلاء قانونی است که باعث شده برخی مراجع قضایی، درباره شکایت شوهرانی که از همسران خود خیانت دیده‌اند، رای به عدم ورود شکایت دهند و در نتیجه بیم افزایش قتل‌ها یا انتقام‌گیری شخصی توسط افرادی که قربانی خیانت شده‌اند به وجود بیاید. (سلیمی بنی، ۱۳۹۸)

واقعیت آن است که ضوابط ماده ۱۰۲ قانون آیین دادرسی کیفری درباره آیین رسیدگی به خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی، احکام قابل توجهی دارد. این ماده تاکید دارد:

- ۱- انجام هر گونه تعقیب و تحقیق در جرائم منافی عفت ممنوع است
 - ۲- پرسش از هیچ فردی در این خصوص مجاز نیست، مگر در مواردی که جرم ... دارای شاکی ... باشد که در این صورت، تعقیب و تحقیق فقط در محدوده شکایت و یا اوضاع و احوال مشهود توسط مقام قضائی انجام می‌شود.
- تبصره این ماده نیز می‌گوید:

در جرائم منافی عفت هر گاه شاکی وجود نداشته باشد و متهم بدو قصد اقرار داشته باشد، قاضی وی را توصیه به پوشاندن جرم و عدم اقرار می‌کند.

همچنین احکام مندرج در ماده ۳۰۶ قانون آیین دادرسی کیفری نیز درباره خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی احکامی دارد که ظاهراً جهت پرده پوشی و اخفای این جرایم و عدم تعقیب کیفری آنها مصوب شده است. این ماده می‌گوید:

- ۳- به جرائم منافی عفت به طور مستقیم، در دادگاه صالح رسیدگی می‌شود.
- ۴- منظور از جرائم منافی عفت در این قانون، جرائم جنسی حدی، همچنین جرائم رابطه نامشروع تعزیری مانند تقبیل و مضاجعه است.

حتی دسترسی شاکی به اوراق پرونده و نیز اطلاع از رای دادگاه درباره جرایم منافی عفت هم محدود شده است. تبصره ماده ۳۵۱ قانون آیین دادرسی کیفری می‌گوید:

۵- دادن تصویر از اسناد طبقه‌بندی شده و اسناد حاوی مطالب مربوط به تحقیقات جرائم منافی عفت... ممنوع است.

از سوی دیگر مواد ۱۹۰ و ۱۹۱ قانون مزبور تاکید دارد:

۶- مقام تحقیق می‌تواند در صورتی که موضوع پرونده جرایم منافی عفت باشد، قرار عدم دسترسی به اوراق پرونده را صادر نماید و حتی وکیل متهم نیز حق ندارد به این اطلاعات دسترسی داشته باشد.

گذشته از تعیین این ضوابط، برای بررسی آیین دادرسی خیانت‌های زناشویی سایبری، لازم است افراد ذی‌نفع برای طرح شکایت درباره خیانت‌های زناشویی سایبری، تشخیص داده شده و بر این اساس باید مفهوم شاکی خصوصی و بزه دیده از این اعمال مورد بررسی قرار گیرد. تعریف مضبوط در ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری که «شاکی را بزه‌دیده‌ای می‌داند که وقوع جرم متحمل ضرر و زیان گردد و تعقیب مرتکب را درخواست کند» نیز مشکل را حل نمی‌کند؛ زیرا، در خیانت‌های زناشویی سایبری، ضرر و زیان وارده مادی نیست؛ ممکن است اشخاص بسیاری مدعی ورود ضرر و زیان معنوی یا حیثیتی ناشی از جرم شوند. تعاریف حقوقدانان از شاکی در جرایمی که ضرر و زیان وارده حیثیتی است، چندان مؤثر نیست. مطابق برخی تعاریف حقوقدانان شاکی کسی است که «جرم مستقیماً نسبت به او واقع شده یا قائم مقام وی واقع شده باشد.» (خالقی، ۱۳۸۸: ۴۳) ولی در این موضوع، جرم به دلیل رضایت طرفینی مرتکبان آن، مستقیماً نسبت به کسی یا قائم مقام وی واقع نشده است.

برخی نویسندگان، معتقدند چون با وجودی که ماده ۱۰ قانون آیین دادرسی کیفری مقرر کرده است، شاکی خصوصی شخصی است که از وقوع جرم متحمل ضرر و زیان می‌شود، باید توجه داشت ضرر و زیان نیز اعم از مادی، معنوی و حیثیتی است. در خیانت‌های زناشویی سایبری، ممکن است افراد دیگری از جمله همسر فرد خیانتکار متحمل آسیب حیثیتی شوند، لذا، در مثال مذکور نمیتوان گفت به جهت رضایت زن، شوهر وی

ضرر و زیانی ندیده است. (حدادزاده نیری، ۱۳۸۸: ۱۲۳) این نویسندگان می‌گویند قدر متیقن اینکه غیر از شخصی که در عمل منافعی عفت مداخله دارد، افراد دیگری مانند همسر فرد خیانتکار نیز هستند که می‌توانند به عنوان شاکی خصوصی مطرح باشند.

مداقه در مفاد ماده ۱۰ قانون مذکور بیانگر آن است که در صورت وجود عنصر رضایت طرفینی بین دو فردی که اقدام به خیانت‌های زناشویی سایی می‌کنند، تصور وجود شاکی خصوصی قدری سخت است. زیرا در این صورت باید گفت بزه دیده در خیانت‌های زناشویی سایی کسی است که با وقوع این جرم، متحمل ضرر و زیان شده و تعقیب مرتکب را درخواست می‌کند. از آنجایی که با این تعریف، خیانت سایی در خانواده، تعریف حقوقی مضیقی دارد نمی‌توان گفت در صورتی که خیانت سایی به وقوع پیوست، همسر فرد خیانتکار، ضرر و زیان معنوی دیده است، زیرا نمی‌توان به ارتکاب هر عملی در فضای سایی که شاید اخلاقاً و عرفاً مورد تأیید جامعه نباشد، عنوان خیانت زناشویی سایی داد. بنابراین، در صورتی که مردی به خاطر خیانت سایی همسرش با مرد دیگر طرح شکایت کند، با توجه به محدودیت‌های پیشگفته، مجوزی برای تعقیب و تحقیق وجود ندارد.

واقعیت آن است که چنانچه خیانت زناشویی مجازی را مصداقی از رابطه نامشروع بدانیم، این عمل از جمله افعال مجرمانه‌ای است که بزه دیده ندارد (رهامی و حیدری، ۱۳۸۳: ۷۸) و مانند زنا با رضایت طرفین انجام می‌پذیرد. در صورتی که غیر از این باشد، در حیطه رابطه به عنف - موضوع قسمت دوم ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی قرار می‌گیرد.

صلاحیت مرجع رسیدگی کننده به خیانت‌های زناشویی سایی

نکته دیگر آن است که برای یافتن صلاحیت مرجع قضایی رسیدگی کننده ابتدا باید قائل به رکن قانونی جرم خیانت زناشویی در فضای مجازی باشیم. واقعیت این است که بین اقوال مختلف که جرم مزبور تحت شمول ماده ۶۳۷ قانون مجازات اسلامی قرار دارد یا باید بر اساس ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای (ماده ۷۴۲ قانون مجازات اسلامی) مرجع صالح قضایی را یافت، اختلاف وجود دارد.

اینجاست که یک مسأله اختلافی بین حقوقدانان و دادرسان شکل می‌گیرد که مبنای آن، ملاک قرار دادن ماده ۶۳۷ قانون تعزیرات در برخورد با رابطه نامشروع مجازی است. برخی از حقوقدانان و دادرسان چنین رفتاری را در قالب ارسال پیامک، عکس و متن مستهجن تحت عنوان جرائم مرتبط با محتوا و هرزه‌نگاری (الهی‌منش و سدره‌نشین، ۱۳۹۴:۸۰) یک رابطه نامشروع و مشمول این ماده دانسته‌اند و مجازات سنگین آن را بر این رفتارهای صرفاً مجازی تحمیل می‌کنند؛ اما برخی دیگر با ملاک قرار دادن همین ماده، چنین رفتارهایی را به جهت فیزیکی نبودن، جرم به شمار نمی‌آورند و نظر بر براءت متهم دارند. (قیاسی و ثقفی، ۱۴۰۰:۱۳۲) البته باید توجه داشت قصد از بیان این اختلاف، مذاقه در ماهیت جرم رابطه نامشروع مجازی است و نباید بررسی تفاوت‌های بین مصادیق رابطه نامشروع و جرایم علیه عفت عمومی ما را از بحث اصلی که موضوع این مقاله است، گمراه نماید.

با این حال از آنجایی که تعیین مرجع قضایی رسیدگی کننده به خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی، دارای اهمیت زیادی است، تعیین قانون مربوطه نیز اهمیت مضاعفی می‌یابد. هر چند برخی نویسندگان معتقدند چون اگر این رفتار در قالب ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای قرار داده شود، از آنجایی که مصادیق آن ابتدائاً در دادرسا رسیدگی می‌شوند، هر چند هم قسیم عمل منافی عفت باشند - طبق تقسیم‌بندی انجام شده - چون طبق ملاک ماده ۳۰۶ قانون مجازات اسلامی که جرایم سنتی و فیزیکی نیستند، باید ابتدا در دادرسا رسیدگی شوند (قیاسی و ثقفی، ۱۴۰۰:۱۴۴) زیرا دلیل رسیدگی آنها در دادرسا به جهت تفاوت رکن مادی و قانونی آنهاست، ولی رویه قضایی که در آرای می‌ماند دادنامه شماره ۹۴۰۹۹۸۲۹۲۵۴۰۱۴۰۷ صادره از شعبه سی و چهارم دیوان عالی کشور در مورخ 1395/02/26 تبلور یافته، نشان می‌دهد رسیدگی به مصادیق خیانت‌های مجازی زناشویی که از طریق اعمال بیان شده در ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای عنوان شده از جمله بزه انتشار تصاویر مستهجن از طریق سامانه‌های رایانه‌ای، در صلاحیت دادگاه کیفری دو است.

مدل مفهومی مصادیق مجرمانه خیانت زناشویی سایبری

واقعیت آن است که جرایم جنسی فیزیکی به صورت گسترده مورد جرمانگاری توسط قانونگذاران ایرانی بوده است، به صورتی که از دیدگاه سیاست کیفری ایران در مقابل روابط جنسی، هر راه دیگری برای ارضای تمایلات جنسی - غیر از ازدواج شرعی - را مجازات می‌کند، (صادقی و اکبری، ۱۴۰۱: ۷۵) ولی در واقع، این سیاستها هنوز نتوانسته است از شیوع این جرایم در فضای سایبری جلوگیری کند و به تعبیر صادقی و اکبری، با وضعیت شیوع^۱ جرایم جنسی سایبری در جامعه مواجهیم.

برای درک اینکه چرا وضعیت شیوع جرایم جنسی سایبری در جامعه، با نهیب قانون و ضمانت اجرای کیفری چندانی مواجه نیست، بدوا باید مدل مفهومی خیانت زناشویی سایبری را بررسی کرد و بدین منظور باید ابتدا مصادیق جرایم فیزیکی مرتبط با مفهوم خیانت‌های زناشویی را یک به یک تحت مطالعه قرار داد.

زنای مجازی^۲

بالاترین درجه این جرایم به جرم حدی زنای محصنه اشاره دارد که طبق ماده ۲۵۵ قانون مجازات اسلامی، دارای کیفر سنگین حد رجم می‌باشد. این کیفر که به نوشته بسیاری از حقوق‌دانان، شرایط ثبوتی (ماهیت احصان) و اثباتی (کمیت و کیفیت بینات) آن بسیار سخت و ممتنع است، مال کسانی است که به طور متظاهر و متجاهر، نافی و ناقض امنیت ناموسی باشند و گستاخی را به حدی برسانند که در جلوی چشمان مردم، مرتکب فحشا شوند و گر نه اثبات آن متعذر می‌باشد. (محمدراد، ۱۳۹۴: ۱۱۷) لذا نمی‌توان گفت فی الواقع از طریق ابزار اینترنتی، بتوان قائل به این شد که ارکان مادی جرم زنای محصنه مانند درگیری آلات بدنی ارتکاب این جرم، چنانچه قلم در سرمه‌دان (کالمیل فی المکحله) باشد، به صورت سایبری قابل تحقق باشد.

از سوی دیگر می‌توان گفت در تحولات سیاست کیفری ایران در خصوص جرایم جنسی، مقنن در اعمال تحولات قانونی در باب جرایم جنسی تا حدودی از اصول و مبانی

1. Anomic situation

2. Cyber sex

فقهی فاصله گرفته است و این تحولات غالباً متأثر از مقتضیات زمان و مکان، ممانعت از وهن به دین و ملاحظات حقوق بشری بوده است. مدعای ما بر این امر این است که قانونگذار در تدوین برخی مقررات در خصوص این دسته از جرایم نه تنها از نظر مشهور فقها پیروی نکرده بلکه اقدام به جرم- انگاری و در نظر گرفتن شدیدترین مجازات (اعدام) برای برخی رفتارها نموده است که هیچ پیشینه فقهی و روایی نیز نداشته است (تبصره ۲ ماده ۲۲۴ قانون مجازات اسلامی). بنابراین میتوان گفت تحولات ایجاد شده در مواردی با مبانی جرم‌انگاری هماهنگی ندارد و بر اساس مبانی و اصول صورت پذیرفته است. و به نوعی میتوان گفت ناشی از تزلزل قانونگذار در تدوین مقررات در خصوص جرایم جنسی بوده است، تزلزلی که از یک سو ریشه در مقتضیات زمان و مکان و از سوی دیگر ریشه در تبعیدی نگاه کردن به این مجازات‌ها دارد. (حیدری و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۳۵)

شاید بتوان با اغماض بسیار و بدون در نظر گرفتن تفسیر مضیق به نفع متهم، ارتباطات افراد متاهل نامحرم در فضای سایبر برای تحقق جرم زنا محصنه در شرایط فیزیکی را به عنوان شروع به جرم در نظر گرفت و برای آن مجازات تعیین کرد ولی باید در نظر داشت جرایم جنسی حاد که مبنای خیانت‌های زناشویی قرار دارند اکثراً دارای مجازات‌هایی از جمله سلب حیات (رجم)، تبعید (نفی بلد) و شلاق حدی (جلد) بوده و عموماً این جرایم مستوجب حدود الهی هستند و این جرایم وقتی مجازات حد را به دنبال دارند که مرتکب علاوه بر شرایط عمومی، جرمی تام را با تمام شرایط اختصاصی آن انجام داده باشد و هیچ مانع و عاملی قصد او را تا اتمام رفتار مجرمانه معلق و مرتکب را ناکام نکند، در غیر این صورت مجرم نه از حیث شروع به جرم حدی، بلکه به دلیل ارتکاب یک جرم تعزیری تام و گاهی برای شروع به جرمی مستوجب تعزیر، قابل مجازات خواهد بود و از این رو بخش قابل توجهی از بندهای سه گانه ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی^۱ که احکام مربوط به شروع به جرم را تشریح می‌کند به دلیل تعارض‌های قانونی و از قضا ایجاد تردید در قضات محاکم جزایی، کارآیی خود را از دست می‌دهد. (عظیمی و شاه‌ملک‌پور، ۱۴۰۰: ۱۲۱)

۱. ماده ۱۲۲ قانون مجازات اسلامی درباره قصد ارتکاب جرم و شروع به اجرای آن توضیح می‌دهد.

لذا نوعاً وقتی امکان تحقق جرم زنا در فضای سایبری وجود ندارد، باید به تناسب ابزار این فضا، قائل به وجود شرایط سایر جرایم از جمله جرایم تعزیری مادون حد و به تعبیری اعمال منفی عفت عمومی و روابط نامشروع بین نامحرمان باشیم. بر این اساس می‌توان خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی را به عنوان جرایم تعزیری بررسی نمود.

هرزه‌نگاری در فضای مجازی

با توجه به بحث بیان شده درباره اعمال مصداق خیانت‌های زناشویی سایبری می‌توان گفت هرزه‌نگاری سایبری^۱ داوطلبانه از جمله مصداق خیانت‌های زناشویی آنلاین به‌شمار می‌رود. اصطلاح هرزه‌نگاری اصطلاحی حقوقی نیست (Dressler, 2002:1028) بلکه متعلق به عالم هنر است که در طبقه‌بندی آثار هنری، برای تفکیک میان برخی تصاویر مکشوف و بی‌پرده جنسی از سایر تصاویر به کار می‌رود (Lovell, 2002: 1012) که سیاست جنایی تقنینی ایران، رویکرد ممنوعیت و جرم‌انگاری کامل را در قبال آن برگزیده است. بدین ترتیب که تلاش کرده با به کار بردن واژه‌ها و عباراتی کلی چون «جریحه دار کردن عفت عمومی، افساد، صور قبیحه و نظایر آن، تمامی اشکال و صور احتمالی هرزه‌نگاری از جمله هرزه‌نگاری سایبری را جرم‌انگاری نماید؛ اما بررسی دقیق و موشکافانه قوانین موجود نشان می‌دهد که قانونگذار در این زمینه آن چنان که باید و شاید موفق نبوده است؛ چرا که هنوز هم موارد و مصداق مهمی وجود دارند که مرتکبان آنها قابل مجازات نیستند. به عبارت دیگر در برخی از مصداق هرزه‌نگاری، محاکم با خلا قانونی مواجه هستند (حبیب‌زاده و رحمانیان، ۱۳۹۰: ۱۱۷) که هرزه‌نگاری خیانتکارانه در روابط سایبری بین دو فرد متاهل نامحرم که ارتباطی با افکار عمومی یا افساد فی الارض ندارد، از آن جمله است.

به طور مثال اگر شخصی متاهل در روابط اینترنتی خصوصی^۲ خود مانند چت تصویری، با فرد دیگری اقدام به هرزه‌نگاری کرد، این مسئله با وجودی که کاملاً غیراخلاقی است ولی اصولاً در حوزه عمومی مطرح نشده است که افکار عمومی را جریحه‌دار کرده یا

1. Cyber pornography

2. Private

مصدافی از افساد فی الارض باشد، لذا از تعاریف قانونی جرم‌انگاری شده برای هرزه‌نگاری، خارج است.

ولی می‌توان گفت ماده ۱۴ قانون جرایم رایانه‌ای، (ماده ۷۴۳ قانون مجازات اسلامی) گونه‌ای جرم‌انگاری برای این موضوع را مدنظر دارد. باید در نظر داشت قانون جرائم رایانه‌ای، موضوع‌های مجرمانه گوناگونی را با خود به همراه دارد. بیشتر توجه این قانون بر شیوه ارتکاب جرائم سنتی از طریق سیستم‌های رایانه‌ای و مخابراتی و در بستر فضای سایبر است. به دیگر روی، شاید یکی از دلایل گرایش قانونگذار به تصویب چنین قانونی، گسترش چشمگیر فناوری اطلاعات در زندگی مردم و ناکارآمدی مقررات پیشین برای حمایت قانونی از این عرصه بود (آقای‌نیا و عابد، ۱۳۹۱: ۴۹) که در نهایت، منجر به جرم‌انگاری هرزه‌نگاری در فضای سایبر شد.

در این ماده و ماده ماقبل آن، توزیع یا تحریک یا ترغیب افراد از طریق در دسترس قراردادن محتویات مستجهن که متضمن نشر محتویاتی دال بر برهنگی کامل زن یا مرد یا اندام تناسلی یا آمیزش یا عمل جنسی انسان است، جرم‌انگاری شده و البته مجازات حبس و جریمه نقدی برای آن قرار داده شده است. این ماده می‌تواند رکن تعقیب مادی مربوط به مصدافی از خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی را تعیین کند.

دوست‌یابی آنلاین و معاشرت

برقراری روابط عاطفی و عاشقانه، آنچنان که بیان شد، در بین زنان متأهل بیشتر از مردان متأهل به چشم می‌خورد ولی نکته اینجاست که برقراری روابط صمیمانه و عاشقانه مادامی که به اعمال منافعی عفت یا مصادیق روابط نامشروع مآدون زنا به صورت سایبری منجر نشود، قابل تعقیب کیفری نیست. بر این اساس می‌توان گفت ضمانت اجرای قانونی برای برقراری روابط عاطفی و عاشقانه آنلاین که می‌تواند در ساحت دانش روانشناسی، نوعی خیانت زناشویی سایبری تلقی شود، وجود ندارد.

به این ترتیب، مشاهده می‌شود برای برقراری روابط عاطفی در فضای مجازی از سوی افراد متأهل با شراکت بیگانگان شرعی، نیز ضمانت اجرای کیفری چندانی وجود ندارد.

نتیجه‌گیری

نتایج حاصل از یافته‌های این پژوهش مبین آن است که فرضیه اصلی پژوهش رد و ابطال شده است زیرا یافته‌ها نشان می‌دهد با وجودی که حضرت امام خمینی (ره) به نقش رسانه‌های گروهی در فساد و صلاح اخلاقی جامعه بسیار توجه داشته‌اند و در جای جای صحیفه حضرت امام (ره) به بیانات ایشان درباره لزوم توجه به رسانه‌ها برمی‌خوریم، مع‌الاسف نه تنها نظام حقوقی موجود در جمهوری اسلامی ایران، مسئله خیانت‌های زناشویی سایبری را به درستی احصا نکرده و به آن بی‌توجه بوده است بلکه ضمانت اجرای کیفری موجود درباره خیانت‌های زناشویی و جرایم منافی عفت و به خصوص روابط نامشروع نیز ناکافی بوده و با امعان نظر به مشکلات عملی که در آیین دادرسی رسیدگی به این جرایم وجود دارد، عملاً ضمانت اجرای کیفری، کفایت جلوگیری از شیوع این رفتارهای هنجارشکنانه و غیراخلاقی را ندارد.

در انتهای این مطالعه پیشنهاد می‌شود مقنن با درک صحیح از وضعیت خطرناک فعلی و شیوع گسترده خیانت‌های زناشویی در فضای مجازی، ضمانت اجرای کیفری مناسب و پیشگیرانه‌ای را درباره منع ورود به این پدیده وضع نماید.

فهرست منابع

کتاب فارسی

۱. الموسوی‌الخمینی امام سیدروح الله؛ (۱۳۹۹)؛ صحیفه حضرت امام (ره) فارسی، مجموعه آثار امام خمینی(ره)؛ چاپ و نشر عروج (وابسته به موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (س)؛ ۲۲ مجلد، نوبت چاپ: هفتم، تهران.
۲. الهی‌منش محمدرضا، سدره‌نشین ابوالفضل؛ (۱۳۹۴)؛ محشای قانون جرایم رایانه‌ای، انتشارات مجد، تهران
۳. جعفری لنگرودی محمدجعفر؛ (۱۳۸۲)؛ مبسوط در ترمینولوژی حقوق؛ نشر گنج دانش، چاپ ۴، تهران.
۴. خالقی علی؛ (۱۳۸۸)؛ آیین دادرسی کیفری؛ انتشارات مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های شهر دانش، چاپ دوم، تهران.
۵. کاستلز امانوئل؛ (۱۴۰۲)؛ شبکه‌های خشم و امید؛ ترجمه قلی پور مجتبی؛ نشر مرکز؛ تهران
۶. کاوه سعید؛ (۱۳۸۷)؛ همسران و بی وفایی و خیانت: بررسی عوامل مؤثر و شناخت ویژگی‌ها و عوامل تشکیل دهنده و پیامدهای ناشی از عارضه بیوفایی و خیانت میان همسران؛ نشر سخن؛ تهران.
۷. گودرزی فرامرز، کیانی مهرزاد؛ (۱۳۹۲)؛ پزشکی قانونی برای دانشجویان رشته حقوق؛ نشر سازمان سمت؛ تهران.

مقالات فارسی

۸. آخوندی محمود؛ (۱۳۸۲)؛ اثبات جرائم منافی عفت از نگاهی دیگر؛ فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، پیاپی ۲۲ (زمستان)؛ صص ۱۰۷-۱۲۱
۹. آراین مهدی؛ (۱۳۹۸)؛ مطالعه تطبیقی بررسی رابطه نامشروع در فقه و حقوق کیفری ایران؛ فصلنامه پژوهشهای حقوق تطبیقی عدل و انصاف؛ سال ۲، شماره ۵ تابستان، صص ۳۹-۶۱
۱۰. آقایانی نیا حسین، عابد رسول؛ (۱۳۹۱)؛ تحلیل و مقارنه‌ای میان قانون جرایم رایانه‌ای و قانون سمعی و بصری؛ فصلنامه دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۵۹ (پاییز)، صص ۱۳-۵۲
۱۱. افراسیابی حسین، رضوی عسل؛ (۱۴۰۰)؛ تعلیق زندگی: بازنمایی خیانت زناشویی در فیلم‌های دهه ۸۰ و ۹۰ سینمای ایران؛ مجله پژوهشهای راهبردی مسایل اجتماعی ایران؛ سال دهم، شماره ۳۲، ۱ بهار، صص ۱-۲۲
۱۲. بابایی گرمخانه محسن، کسایی عبدالرحیم، زهراکار کیانوش، اسدپور اسماعیل؛ (۱۳۹۸)؛

- اثر بخشی گروهی مبتنی بر شفقت، بر راهبردهای تنظیم هیجان و رضایت زناشویی زنان پیمان شکن دارای خیانت سایبری؛ مجله مشاوره و روان درمانی خانواده؛ دوره ۹، شماره ۲ (پیاپی ۲۸)، پاییز و زمستان، ۷۳-۹۲
۱۳. پیکانیان راضیه، فرهادی هادی؛ (۱۳۹۶)؛ بررسی اعتیاد به اینترنت، میزان استفاده از پیام‌رسان‌های آنلاین و خیانت‌های اینترنتی به عنوان پیش‌آیند طلاق در زوج‌های در آستانه طلاق و مطلقه شهر اصفهان؛ مجله پژوهش‌های علوم شناختی و رفتاری؛ سال ۷، شماره ۱ (پیاپی ۱۲)؛ بهار و تابستان؛ صص ۸۱-۸۹
۱۴. ترکمان حسین، ایزانلو محسن؛ (۱۳۹۵)؛ ضمانت اجرای قراردادی تعهد به فعل ثالث؛ مجله تحقیقات حقوق تطبیقی ایران و بین‌الملل، سال ۹، شماره ۳۴ (زمستان)؛ ۸۳-۱۰۰
۱۵. جلالی فراهانی امیرحسین؛ (۱۳۸۴)؛ پیشگیری وضعی از جرایم سایبر در پرتو حقوق بشر؛ مجله فقه و حقوق، سال دوم، شماره پاییز؛ صص ۱۳۳-۱۶۲
۱۶. حبیب‌زاده محمدجعفر، رحمانیان حامد؛ (۱۳۹۰)؛ هرزه‌نگاری در حقوق کیفری ایران؛ مجله حقوقی دادگستری؛ سال ۷۵، شماره ۷۶، زمستان، صص ۸۹-۱۲۱
۱۷. حدادزاده نیری محمدرضا؛ (۱۳۸۸)؛ تحقیق در جرایم منافی عفت؛ مجله حقوقی دادگستری؛ سال ۷۳، شماره ۶۷، پاییز، صص ۱۱۵-۱۲۶
۱۸. حیدری فریرز، شاه ملک‌پور حسن، سلمان‌پور عباس؛ (۱۳۹۷)؛ تحولات تقنینی جرم زنا در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲؛ پژوهشنامه حقوق کیفری، سال ۹، شماره ۱ (پیاپی ۷۷)، بهار و تابستان، دانشگاه گیلان، صص ۱۱۵-۱۳۷
۱۹. درویش جواد، حقیقتیان منصور، حجازی سیدناصر؛ (۱۳۹۹)؛ تبیین جامعه شناختی و سیاسی عوامل موثر بر خیانت زن به مرد در خانواده؛ فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، سال ۱۲، ویژه‌نامه پاییز، صص ۲۵۵-۲۶۶
۲۰. رهامی محسن، حیدری علی‌مراد؛ (۱۳۸۸)؛ شناخت جرایم بدون بزه‌دیده؛ فصلنامه مدرّس علوم انسانی، دوره ۸، شماره ویژه، ۳۷ (پیاپی)، صص ۷۳-۱۰۴
۲۱. سودانی منصور، کریمی جواد، مهرابی زاده مهناز، عبدالکاسم نیسی هنرمند؛ (۱۳۹۱)؛ اثربخشی زوج درمانی هیجان‌مدار بر کاهش آسیب‌های ناشی از خیانت همسر؛ مجله تحقیقات علوم رفتاری؛ دوره دهم شماره ۴ (پیاپی ۲۵)؛ صص ۲۵۸-۲۶۸
۲۲. شریفی ساعی محمدحسین، آزاد ارمکی تقی؛ (۱۴۰۰)؛ عوامل شکل‌گیری خیانت زناشویی در ایران، مطالعه فراترکیب؛ مجله بررسی مسایل ایران، دوره ۱۲، شماره ۲، پاییز و

زمستان، صص ۳۳-۷۴

۲۳. شکبیا محمدرضا، اسماعیل پور حیدر؛ (۱۴۰۲)؛ بررسی مفهوم خیانت اینترنتی و تاثیرات آن بر نهاد خانواده؛ مجله علمی پژوهشی معرفت؛ سال ۳۲، شماره ۵ (پیاپی ۳۰۸)، مردادماه، صص ۴۳-۵۱

۲۴. صادقی سالار، عباس علی اکبری؛ (۱۴۰۱)؛ آسیب‌شناسی سیاست کیفری ایران در قبال جرایم جنسی از منظر فقهی و جرم‌شناسی؛ فصلنامه علمی فقه و مبانی حقوق اسلامی؛ سال ۱۵، شماره ۲ (تابستان)، صص ۵۹-۸۲

۲۵. عظیمی کوروش، شاه ملک پور حسن؛ (۱۴۰۰)؛ نارسایی قاعده شروع به جرم در جرایم مستوجب حد؛ پژوهشنامه حقوق کیفری؛ سال ۱۲، شماره ۱ (بهار و تابستان)؛ صص ۹۹-۱۲۲

۲۶. فوکس کریستین؛ (۱۳۹۷)؛ رسانه‌های اجتماعی و قدرت ارتباطات؛ ترجمه مهدوی سارا؛ مطالعات ماهواره و رسانه‌های جدید، شماره ۱۵ و ۱۶، تابستان و پاییز؛ صص ۱۳۱-۱۷۴

۲۷. قاسم زاده عراقی مرتضی، خجسته باقرزاده حسن، شاه محمدی سلمانی عبدالرضا؛ (۱۴۰۰)؛ ارائه الگوی حکمرانی در پلتفرم‌های ویدئویی آنلاین با تاکید بر نقش صنعت خودتنظیم‌گری؛ دوفصلنامه علمی رسانه و فرهنگ؛ انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی؛ سال ۱۱، شماره ۲، پاییز و زمستان، صص ۲۷۷-۳۰۶

۲۸. قیاسی جلال الدین، ثقفی پریسا؛ (۱۴۰۰)؛ نحوه عملکرد رویه قضایی در رویارویی با محتوای مجرمانه؛ با نگاهی به اصطلاح رابطه نامشروع مجازی؛ فصلنامه مدرس حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دوره ۱، شماره ۲ تابستان، صص ۱۳۱-۱۴۸

۲۹. محمدی‌راد حمید؛ (۱۳۹۴)؛ درآمدی بر کیفر رجم در قانون مجازات اسلامی مصوب سال ۱۳۹۲؛ فصلنامه علمی پژوهشی فقه و مبانی حقوق اسلامی؛ سال ۸، شماره ۲۴ (تابستان)، صص ۱۰۷-۱۲۰

منابع لاتین

کتاب لاتین

30. Dressler, Joshua (Editor in Chief), (2002), Encyclopedia of crime and justice [electronic resource], Macmillan Reference USA, New York, V: 3.
31. Lovell Jarret S, (2002), Obscenity And Pornography, Encyclopedia of Crime and Punishment, SAGE Publications.
32. Whitty Monica T, (2007), Chapter 11 of Internet Addiction: A Handbook and Guide to Evaluation and Treatment: Internet Infidelity: A Real Problem, The International Encyclopedia of Human Sexuality, John Wiley & Sons, Inc.

مقالات لاتین

33. Barat-Ginies Oriane; (2014); Existe-t-il un droit international du cyberspace?; Dans Hérodote 2014/1-2 (n° 152-153), pp: 201 -220
34. Brand J. Rebecca, Markey N. Charlotte, Mills Ana, Hodges Sara, (2007), Sex Differences in Self-Reported Infidelity and Its Correlates, Sex Roles Mag Vol: August 57(1), pp101-109
35. Cravens Jaclyn, Whiting Jason, (2014), Clinical Implications of Internet Infidelity: Where Facebook Fits In, The American Journal of Family Therapy, 1-15, DOI: 10.1080/81926187.2013.874211, pp 325-339.
36. Clayton Russell, (2014), The Third Wheel: The Impact of Twitter Use on Relationship Infidelity and Divorce No Access. Cyberpsychology, Behavior and Social Networking, Florida state University, No 17(7), pp: 425-430.
37. Hertlein Katherine, Piercy Fred (2006), Internet Infidelity: A Critical Review of the Literature, Family Journal, No: October 14(4), pp: 366-371
38. Murray Christine E, Campbell Emily C, (2015), The Pleasures and Perils of Technology in Intimate Relationships, Journal of Family Psychology, 14: 116-140.
39. Tsapelas Irene, Fisher Helen, Aron Arthur, (2011), The Dark Side of Close Relationships II, Infidelity: When, Where, Why, New York: Routledge/Taylor & Francis Group · Jan 1, pp. 175-195
40. Vossler Andreas, (2016), Internet Infidelity 10 Years On: A Critical Review of the Literature, The Family Journal, Volume 24, Issue 4, pp 359-366
41. Weiser Dana, Weigel Daniel, (2015), Investigating experiences of the infidelity partner: Who is the “Other Man/Woman”?, Personality and Individual Differences, 85: 176-181.
42. Whitty Monica T, (2005), The Realness of Cybercheating: Men's and Women's Representations of Unfaithful Internet Relationships, Social Science Computer Review Mag (SSCR), Volume 23, Issue 1, pp 57-67.
43. Young Kimberly S, Rodgers Robert C, (1998), Internet Addiction: Personality Traits Associated with Its Development, Paper Presented at the 69th Annual Meeting Of The Eastern Psychological Association, University of Pittsburgh at Bradford In April, pp: 25-31

پایان نامه‌ها و سایر منابع

۴۴. احمدلوی محمود؛ (۱۳۷۷)؛ سیاست جنایی تقنینی و قضایی ایران در زمینه جرائم مبتنی بر رابطه نامشروع؛ پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق، تهران.
۴۵. سلیمی بنی امید؛ (۱۳۹۸)؛ رای یک قاضی و احتمال افزایش قتل‌های ناموسی؛ خبرگزاری خبرآنلاین، کد مطلب: ۱۲۷۴۸۷۷
۴۶. مصوبه شورای عالی انفورماتیک، (۱۳۷۲)، دبیرخانه شورای عالی انفورماتیک.